

Aneomonen

Medlemsblad för
Hallsbergs Naturskyddsförening
Nr 2 2008

Flugblomsor vid Österplana.

Innehåll:

Ny svensk rostsvamp i Hallsberg . 3	Höstprogrammet 11
Rostsvampar 4	Riksstämman 12
Fjärilen i sovrummet 6	Resan till Västergötland 16
Höstens studiecirkel9	Bergslagsleden 19

Hej igen

Efter en omväxlande sommar väntar nu en vacker höst med mycket svamp i skogen.

Vi har en omväxlande verksamhet i föreningen.

Vi arbetar vidare med Broby äng. Vi vill utvidga naturstigen och klara ut hur reservatet ska skötas på lite längre sikt. I september får Broby äng besök av Svenska mykologiska föreningen under årets mykologi-(=svamp-)vecka. Vi ser också fram mot svampexkursion den 7 september.

Ett annorlunda tema är miljövänliga veckan med temat medvetet mode. Besök modevisningen i Kumla bibliotek 2 oktober.

Du vill kanske bilda dig med hjälp av en bok: Gå med i vår studiecirkel om Isabella Lövins bok ”Tyst hav”.

När adventstiden närmar sig är det dags att plocka fram ett par bilder (gärna diabilder eller digitalbilder), komma till Knuten, ta en kopp kaffe och prata lite medan vi visar bilder för varandra.

/Sture H.

Ny svensk rostsvamp funnen i Hallsberg

Karl Gustaf Nilsson

En av de vanligaste vårblommorna i bl.a. villaträdgårdar, på kyrkogårdar och ödetomter är rysk blåstjärna (*Scilla siberica*). Under många år har jag letat efter en rostsvamp, som enligt uppgift skall parasitera på blad av rysk blåstjärna. Och så helt plötsligt: Den 3 maj 2007 fick jag syn på svampen. Det var utanför en villatomt på Kornvägen i Hallsberg. På blåstjärnornas blad växte en orange rostsvamp. Jag samlade in några angripna blad och skickade dem till professor Nils Lundqvist i Uppsala. Han konstaterade, att det var *Puccinia rossiana* Sacc. Det är en rostsvamp, som ej tidigare påträffats i Sverige eller övriga Skandinavien. Därför saknar den svenskt namn. Svampen är tidigare funnen i bl.a. Ungern och Österrike.

Våren 2008 letade jag på många platser i Hallsberg efter *Puccinia rossiana*. "Växer den på ett ställe, kan den finnas på flera", tänkte jag. Äntligen: Den 4 maj påträffades svampen vid Adventskyrkan. Då slog det mig, att Christina Lindberg hade rikligt med blåstjärnor på sin tomt vid Förmansgatan. Efter en stunds letande fann Christina och jag svampen på några blad.

De angripna bladen från Adventskyrkan och Förmansgatan skickades till Nils Lundqvist. Han konstaterade åter,

att det var *Puccinia rossiana*, som vi hade hittat. Han uttryckte samtidigt sin förvåning över, att denna rostsvamp bara hittats i Hallsberg.

Det insamlade materialet av *Puccinia rossiana* finns nu bevarat på Naturhistoriska riksmuseet i Stockholm.

När blåstjärnan blommar nästa år kan vi börja leta efter orange fläckar på bladen.

ROSTSVAMPAR

Karl Gustaf Nilsson

Rostsvampssläktet omfattar flera olika familjer av varierande utseende. De är ofta starkt specialiserade på sina värdväxter och är beroende av levande växtmaterial för sin överlevnad. Rosrost angriper t.ex. bara rosor, lejongapsrost bara lejongap pelargonrost bara pelargoner.

Rostsvamparna gynnas av hög luftfuktighet för sin spridning. Vissa rostsvampar värdväxlar. Det innebär, att vissa sportyper utvecklas på ett växtslag medan andra behöver en annan växtart för att svampen skall kunna fortleva. Hagtorsrusten är ett exempel på en sådan rostsvamp. Den värdväxlar mel-

lan hagtorn och vanlig en.

Hur känner man då igen en rostsvamp? Den angriper växtens blad, stjälkar eller stammar och kan få kud- dar eller mer utbredda beläggningar av rostsporer, som kan variera i färg, t.ex. orange, gula, bruna, grå eller ibland vita. Angreppen leder till att bladen gulnar och faller av, vilket försvagar och förfular plantorna. Ibland missbil- das stammar eller skott, som t.ex. vid angrepp av hagtorsrust.

De flesta kärlväxter parasiteras av olika rostsvampar. Det stora flertalet är harmlösa, men några få orsakar stora ekonomiska skador. Den mest kända

Hagtorsrust på en. Det är mjuka gulorange färgade utväxter från engrenar

skadegöraren är svartrosten, som bl.a. angriper vete, korn och råg, samt flera odlade gräs. Kronrosten är en annan. Den angriper havre och orsakar vissa år stora skador på sena sorter av denna växt.

I våra trädgårdar är det främst angrepp av rost på rosor, som gör oss ledsna. Bladen färgas orange och så småningom faller de av, så att rosorna står helt utan blad.

Malvarosten är en annan bov i trädgården. Den angriper stockrosorna, bladen vissnar och vid starka angrepp faller de av i förtid. Filtrost på svarta vinbär skall också nämnas. Den visar sig som en gulröd filtartad beläggning på bladens undersida. Det medför, att bladen faller av och buskarna försvagas.

Vi lägger vissa år märke till, att bladen på asp, björk och sälg färgas orange av olika rostsvarpar. visst har dessa svarpar ekonomisk betydelse och ger tillväxtminskning, men träden synes inte lida någon större skada av angreppen.

Törskatesvampen är däremot en svamp, som förorsakar stor skada i skogsbruket. Något förenklat, angriper svampen tall på så sätt, att den växer in i tallens stam med följd att tallens topp torkar och dör.

Det är oklart hur många olika rotsvarpar, som vi har t.ex. i Närke. Det kan bara nämnas, att jag hitintills påträffat 98 olika arter och angrepp av rotsvamp på 128 olika kärlväxter i landskapet. Men det finns naturligtvis betydligt flera arter att upptäcka.

Hagtornsrostens stadium på hagtorn ger karakteristiska ansvällningar på hagtornsgrenarna

Närbild på ansvällningen. Ur de små kratrarna ska det komma sporer som ska infektera en en

FJÄRILEN I SOVRUMMET

Sture Hermansson

Den 27 juli 2007 upptäckte jag en mörk fläck på väggen ovanför fönstret i sovrummet. När jag kom närmare såg jag att det var en liten fjäril av en art som jag inte kände igen. Jag hämtade genast kameran, skruvade på närbildslinsen och smög närmare fjäriken. Typiskt nog för en nattfjäril satt den kvar helt oberörd av all uppmärksamhet från olika håll och med blixtar rakt i ögat från ett avstånd av 40 cm.

Oväntad gäst på sovrumstapeten

Men vilken art?

Jag tog fram mitt huvudvapen: Field Guide to the Moths of Great Britain and Ireland. Efter en stunds bläddrande hade problemet begränsats till två arter: *Peribatodes rhomboidaria* och *P. secundaria*. En viktig skillnad var framvingens längd: 17-24 mm på *rhomboidaria* och 17-20 mm på *secundaria*. På ett foto från naturen är det omöjligt att avgöra vilken det är på en sådan liten skillnad, men nu satt den på tapetbården i sovrummet. Det var bara att kliva upp på en stol med linjalen. visade sig att vingen var ca 22 mm lång, och då borde det var *P. rhomboidaria* (eller Willow Beauty som den kallas på engelska).

Nu var det dags att koppla upp sig mot Internet och kontrollera bestämningen.

På Naturhistoriska riksmuseets webbplats har Bengt Gustafsson en sida med alla svenska fjärilar, och där kom det svenska namnet, Frukttträdslavmätare, och bilder på ett par monterade exemplar som verkade stämma bra med mina bilder. Men

utbredningen i Sverige angavs som "förekommer sällsynt från Sk till Ds" och på utbredningskartan var det väldigt vitt i Närke

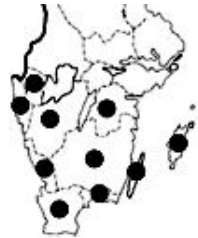
Bertil Gullander angav utbredningen till "Sk, Bl, Ha, Vg. Lokal förekomst nära kusten, sällsynt."

Vidare till Artportalen. Där såg utbredningskartan ut så här:

Närmaste fynd var i Ljungsbro och Norrköping, men det var inte många fynd rapporterade över huvudtaget.

Finns det någon närliggande art i Sverige som "Moths of Great Britain..." hade missat? Nej, men däremot kallas

P. secundaria för granlavmätare och är allmän från Skåne till Hälsingland.

Landskap med kända fynd av lövträds-malmätare enligt Naturhistoriska riksmuseet

Fynd av lövträds-malmätare rapporterade till artportalen innan augusti -07

Här gällde det att kontrollera bestämningen noggrant. Var det ett nyfynd för Närke, eller var det en allmän art?

Bekräfta bestämningen

Det finns flera ställen på Internet med bilder av nattfjärilar, och en del med beskrivningar. Alla gav stöd för att det skulle vara fruktträdslavmätaren och till slut ansåg jag mig kunna rapportera den till artportalen utan större risk att råka ut för en pinsam rättelse.

Anmäl till artportalen

På artportalen kan man lägga in bilder för att stärka sina rapporter, och jag lade in min mätare och lade för säkerhets skull in en fråga om någon kunde bekräfta artbestämningen. Strax kom en bekräftelse från en av experterna på området och jag kunde känna mig säker på att ha gjort ett nytt "landskapsfynd".

Varifrån kom den?

Men vad gjorde denna lilla fjäril i Närke? Var kom den från, och var det en enstaka individ som råkat ut för en ogynnsam vind i Östergötland och hamnat så långt från sina artfränder att den hade hittat ett tillfälligt skydd i vårt sovrum? Eller finns det en tidigare okänd koloni i Hallsberg?

Omöjligt att få svar på dessa frågor. Det fick vara ett "ströfynd" tills vidare.

Ett år senare

Det var en varm kväll med hot om åska i slutet av juli 2008. För att vi skulle kunna sova var sovrumsfönstret öppet och myggnätet inmonterat. Klockan ett på natten väcktes jag av regnet slog mot rutan. Svingade mig upp ur sängen och tog bort myggnätet. Då smet en

liten mörk fjäril in innan jag hann stänga fönstret. Den satte sig på min säng och verkade vara nöjd med att ha undvikit ovädret. Men visst såg det ut som om ännu en fruktträdslavmätare hade tagit sin tillflykt till vårt sovrum! Jag hämtade snabbt kameran och fotograferade den lilla fjärilen. Den lilla fjärilen kulle nog klara sig bäst utomhus så jag fångade in den och släppte ut den genom dörren.

*Natten mellan 27 och 28 juli 2008:
Fruktträdslavmätare på återbesök i sovrummet.*

De förgrenade antennerna avslöjar att det är en hane. Med hjälp av dessa ska han upptäcka honan så att det blir fler lövträdsalmätare i Hallsberg nästa år.

Följande dag kontrollerade jag bilderna och kunde konstatera att det var fruktträdslavmätaren som gjort ett återbesök. Det verkar finnas en population någonstans i närheten!

Arten verkar dock inte ha blivit vanligare. Här är fynden inrapporterade till artportalen i år. Pricken i Närke verkar ganska isolerad!

Bestämningshjälpmedel för nattfjärilar

Field Guide to the Moths of Great Britain and Ireland

Utmärkt fälthandbok till "macromoths", dvs större nattfjärilar. Kan köpas från Naturbokhandeln. F.n. 428 kr.

Två av de hittills utkomna banden av Nationalnyckeln behandlar nattfjärilar: För två år sedan kom Ädelsspinnare – tofsspinnare och i år kom volymen Käkmalare – säckspinnare. Dessa böcker innehåller både intressant och lättläst allmän text om fjärilarna och bestämningsdelar till de arter som tas upp i varje band.

Internet

http://www2.nrm.se/en/svenska_fjarilar/svenska_fjarilar.html

Detta är en lista över fjärilar som hittills har påträffats i Sverige. Sammanställd av Bert Gustafsson, som även tar emot uppgifter om nya arter som påträffas i landet samt övriga synpunkter på listan. Under bearbetning är en kort beskrivning samt bilder och en utbredningskarta på respektive fjärilsart.

Gullanders mätare

Bertil Gullander gav ut en serie böcker om olika svenska fjärilar. Bandet om mätare kom aldrig ut, men materialet donerades av hans efterlevande till Svenska naturskyddsföreningen. Det fanns en tid på SNF:s websajt, men försvann av någon anledning vid senaste omorganiseringen. Nu kan du finna det på adressen <http://jenskiil.se/matare/>

www.leps.it

Moths and Butterflies of Europe and North Africa by Paolo Mazzei, Diego Reggianti, Ilaria Pimpinelli. En fantastisk sajt med bilder på de flesta europeiska fjärilar.

<http://ukmoths.org.uk/>

Målet är att ha bilder och kort beskrivning av alla brittiska nattfjärilsarter

www.artportalen.se

är en guldgruva med bilder och information om utbredning i Sverige

A screenshot of the website 'Moths and Butterflies of Europe and North Africa'. The page has a navigation bar with links: 'table of families', 'index (latin)', 'index (common)', 'home', 'tree', 'links', 'about', 'search', 'what'. Below the navigation bar, there is a 'Table of families' list on the left and a large image of a moth on the right. The moth is orange and white with black spots. The text below the image says: 'The aim of this work is to provide a large iconographic sample of E information about foodplants, breeding, life cycle. Come back soon'.

HÖSTENS STUDIECIRKEL, TYST HAV.

I höstens läsecirkel kommer vi att läsa Isabella Lövins kritikerrosade bok ” Tyst hav”

Förr var kokt torsk vardagsmat och kött lyx. Idag är fiskexklusivt och torsken allt ovanligare i näten. Det största hotet är inte längre miljögifter utan utfiskning. Tyst hav är en skakande, viktig och brådskande redogörelse för det som håller på att hända alldeles under näsan på oss.

Vi samlas en gång i månaden på Knuten i Hallsberg 18.30 – ca 21.00 för att prata om det avsnitt vi bestämt att läsa till den gången. Under kvällen tar vi en paus för medhavd fika.

Vi köper böckerna till självkostnadspris genom Studieförbundet.

Välkommen till intressant läsning och trevlig samvaro. Vi börjar tisdagen den 14 oktober klockan 18.30 på Knuten, Hallsberg.

Anmälan senast 15 september till Lars Holmgren 0582 / 41289 eller Arne Holmer 0582 / 40758.

Vi arbetar på att ordna en föreläsning med Isabella Lövin, ni får söka på hemsidan och läsa i lokalpressen.

HÖSTPROGRAM

Clas-Göran och Arne i vårt stånd på markn 2007

OBS!

Det har hänt att vi har varit tvungna att ändra i programmet efter att det skickats ut.

Kontrollera med vår hemsida
www.hallsberg.snf.se innan du åker ut.

Våra arrangemang
sker i samarbete med
Studieförbundet

Våra vänner i Kumla har också ett
intressant program.
www.kumla.snf.se/

Söndag	Svampexkursion.
7 september	Första söndagen i september har utsett till "Svampens dag"
Kl. 9.00	<i>Samling vid Konsums parkering, Hallsberg</i>

Lördag	Höstvandring vid Säbylund.
13 september	<i>Samling vid Ekenästorpet, 1km öster om Säbylunds herrgård.</i>
Kl. 9.00	Ta med fika. Ett arr. av Naturskyddsföreningen i Kumla

Vecka 40 Miljövänliga veckan på temat "Medvetet mode"

Torsdag	<i>Modevisning i Kumla bibliotek med anledning av miljövänliga veckan.</i>
2 oktober.	
Kl. 18.30	

Fredag	Föreningen medverkar med ett stånd på Hallsbergsmarken.
10 oktober	

Tisdag	Startdag för höstens studiecirkel " Tyst Hav"
14 oktober	<i>Knuten Hallsberg</i>
Kl. 18.30	

Söndag	Medlemmarnas bilder
23 november	Vi tjuvstartar med lite adventsfika och visar bilder från det gångna året.
Kl. 16.00	<i>Knuten Hallsberg.</i>

Frågor? Ring Sture Hermansson 0582-135 87 eller Arne Holmer 0582-407 58

Glöm inte att ta med matsäck när vi åker ut i skogen.

Stövlar eller kängor är bra att ha där ute. Ta gärna med vänner och bekanta.

Alla är välkomna!

NATURSKYDDSFÖRENINGENS RIKSSTÄMMA I BORÅS 14-15 JUNI 2008.

Ingela Wallin

Fredagen den 13 juni hade jag så åter förmånen, att få åka på ett av riksförbundets arrangemang, nämligen riksstämman i Borås. Vartannat år är det stämman med val av ledamöter till riksstyrelsen och vartannat år är det rikskonferens, då man dryftar olika frågor. I år reste jag tillsammans med Annemarie Pettersson från Hammar, som representerade Askersund.

Fredag kväll klev vi så på tåget i Hallsberg och for söderut med X 2000. I Herrljunga bytte vi till ett regionaltåg, som tog oss till Borås. Väl där knallade vi iväg till Grand Hotell, som skulle bli vårt hem för ett par dagar. Stämman med alla förhandlingar och val skulle hållas på detta hotell, så vi tyckte det var smart att bo på samma ställe.

Vår första kväll i Borås blev en pizza och en promenad i hotellets omgivning, där vi bl.a. vandrade längs Viskans strand och genom Stadsparken, med mycket mäktiga träd och statyer. Det pågår en Internationell Skulpturfestival i Borås denna sommar med verk av 28 olika konstnärer.

Lördag - Stämman

Efter en god natts sömn och en härlig frukost började så själva stämman på lördagen. Många var det som skulle tala under dessa två dagar, men invignings-talade gjorde Lena Nordholm, som är rektor för högskolan i Borås. De har flera olika utbildningar bl.a. biblioteks-utbildning och så har de Textilhögsko-

lan. Hon berättade om olika projekt, som de jobbar med och forskar kring. Smarta textilier, som sparar energi och jeans som skulle kunna bli etanol, var saker som hon nämnde. "Textil och miljö", ska det satsas 7 miljoner kronor på varje år under 8 år! Det blir mycket pengar!!

Ordförande Mikael Karlsson

Föreningens ordförande Mikael Karlsson, som är en påläst man, inledde med att tala om hur mycket regeringen ville skära ner på miljöanslagen, men hade fått tänka om, efter stora påtryckningar. Han menade, att det rullar en miljörevolution över världen. Grönt är skönt, tycker allt fler! Men jag undrar, när jag ser allt skräp, som folk bara slänger omkring sig!

Mellan stämmans olika inslag underhöll "Sweet Dreams", två damer som spexade och drev med olika miljöfrågor. De satte verkligen fingret på problemen!

Riksstämman öppnade så och till ordförande valdes Birgitta Olli, en fantastisk duktig och kompetent kvinna, att leda förhandlingarna. Vid sin sida hade hon Tomas Kåberger, som tjänstgjorde som vice ordförande. *Lördag förmiddag innehöll ordningsfrågor, hur allt skulle gå till, verksamhetsberättelse, revisorernas berättelse m.m. Diverse kritiska talare stämde upp sin stämma och bl.a. blev det mycket diskussion kring ett brev, som valberedningen sänt ut genom mail, tidigare denna vår. Det finns medlemmar i vår förening, som inte är nöjda med vår nuvarande ordförande och diskussionens vägor gick höga. Vad problemet egentligen handlade om framgick inte helt tydligt för en oinvid, som jag.*

Valberedningens förslag på ny styrelse för de två kommande åren presenterades och Mikael Karlsson, med rötter i Värmland men som numera bor i Stockholm, kvarstår som kandidat till ordfö-

randeposten. Till skattmästare föreslogs omval på Bo Jönsson från Göteborg.

Omval på övriga ledamöter: Bengt Cedrenius, Sollentuna; Lena Eriksson, ursprungligen från Gällivare men bor nu i Malmö; Annkristin Holmberg, Östersund; Per Hansson, Växjö; Lotta Lanne, Norrköping; Pia Lindeskog, Botkyrka; Charlie Wijnblad, Saltsjöbaden.

Nyval till styrelsen: Linda Birkedal, Skåne; Michael Teilus, Knivsta och Jokkmokk; Maria Schultz, arbetar idag på SwedBio på Centrum för Biologisk Mångfald (CBM).

Någonstans i alla diskussioner blev det paus för fika och en underbar mrotskaka!

Så småningom blev det dags för lunch, som bestod av grönsaksomelett och bacon, allt som äts på stämman är så långt det går KRAV-odlat och/eller närproducerat.

Lördag em - Utskottsarbeten

Eftermiddagen den 14 juni ägnades åt utskottsarbeten. Styrelsen hade lämnat *tre propositioner, som vi skulle ta ställning till.*

Proposition 1, handlade om medlemsavgiften för 2009 och 2010. Styrelsen föreslog att den skulle vara oförändrad och så blev även fallet.

Medlemsavgiften i Naturskyddsföreningen är 295 kr / år, vid autogiro 24 kr / månad alltså 288 kr / år.

Familjemedlemskap 365 kr / år, 360 kr vid autogiro.

Ungdomsmedlemskap (under 25 år), 195 kr eller med autogiro 192 kr.

Medlem för livet kostar 9000 kr och avgiften betalas på en gång via plusgiro.

Proposition 2, handlade om ett förslag till stadgeändring beträffande medel vid upplösning av föreningen. Stämman biföll denna proposition.

Proposition 3, handlade om Verksamhetsriktlinjer (VRL) 2007-2010. Dessa verksamhetsriktlinjer togs på riksstämman i Karlstad 2006 och ska gälla i fyra år, d.v.s. över två riksstämmor, enligt föreningens stadgar (§ 12) ska dock varje stämma formellt fastställa VRL för kommande verksamhetsperiod.

Föreningen ska prioritera fem områden:

Skog i Nord och Syd

Jordbruk och livsmedelsförsörjning

Klimatförändringar

Miljögifter i samhälle och natur

Marina ekosystem och fiske

Till föreningen hade det inkommit

51 motioner, som vi skulle ta ställning till i olika grupper. Innan riksstämman hade vi fått lämna in önskemål om i vilken grupp vi ville vara med.

Motionerna hade delats in i sex olika avdelningar.

Mångfald och jakt

Energifrågor

Trafik och jordbruk

Föreningsinternt

Ekonomi

Kommunikation

Jag deltog i utskott 6, där vi hade sex olika motioner om Kommunikation, att ta ställning till och vad riksstyrelsen gjort för yttranden i ärendena.

Eftermiddagsfika och diskussioner i plenum blev det efter utskottsarbetena. Det fanns flera Fältbiologer med i församlingen och det var väldigt roligt. De satte färg på oss alla och hade många åsikter och vågade verkligen yttra sig. Det är synd att vi inte har några Fältbiologer i Hallsbergs kommun.

Lördag kväll - Fest

Lördag kväll är det alltid fest, när man åker på stämma. Vi blev körda i bussar till Rydal, där vi först tittade på det gamla museet, där vävstolarna och spinnmaskinerna stod tätt, och oljudet var örönbäövande, när de drog igång en maskin.

Där fanns även en ny utställning, som hette "Textile possibilites", som fokuserar på experiment, som utforskar de möjligheter, som moderna textila material erbjuder. Utställningen ger exempel på hur elektricitet, värme och rörelse kan förändra färger och strukturer hos textilier. Utställningen är bl.a. gjord i samarbete med Textilhögskolan i Borås.

Där fanns även en liten trevlig shop, om man ville spendera en och annan slant.

Därefter blev det en god middag med lite underhållning och dans till levande orkester.

Söndag - Beslut

Söndag 15 juni fortsatte så förhandlingarna med att ta beslut om motioner och

propositioner. Det var knappt att alla motioner hanns med, då vi blev i riktig tidsnöd.

Det blev val till styrelsen och det utföll, som valberedningen hade föreslagit.

Vi fick även välja ny valberedning. Det skulle vara fem ledamöter och både Norrland, Svealand och Götaland skulle vara representerade. Det blev även här en massa diskussioner fram och tillbaka, innan valet till slut var avgjort.

Dagens lunch bestod av rotfruktsgratäng med köttgryta till, för dem som inte är vegetarianer. Mycket gott!

Klockan 17 var stämman över och innan vi skiljdes åt hälsades vi alla välkomna till nästa års festligheter, som ska hållas i Stockholm. Naturskyddsföreningen fyller då 100 år och det ska bli ett födelsedagskalas den 16 maj i Blå Hallen, som ska få Nobelfesten att blekna!

Så nu go´vänner, fram med almanackan och boka in lördag den 16 maj 2009, för då reser vi till Stockholm, hoppas jag!

Efter stämman - Exkursioner

Efter stämman kan man delta i olika exkursioner. Det brukar finnas utflykter i åtminstone dagarna två.

Annemarie och jag hade anmält oss till söndagskvällens arrangemang. Det var en vandring i naturreservatet Rya åsar. Vi gick en tur på några kilometer, som slutade i stugan vid Ramshulan, där även kommunens naturskola håller till. Vi blev undfägnade med en härlig smörgås och andra små läckerheter bl.a. goda chokladbitar. Tyvärr hade vi en tågtid att passa för att komma hem innan måndagen, så vi kunde inte stanna någon längre tid i torpet. En snäll herre körde oss tillbaka till Borås och stationen, där vi klev på tåget, som tog oss till Närke igen.

Det är alltid en fröjd att få åka iväg på dessa sammankomster. Det är inte alltid så roligt att höra allt snack och allt förstår jag inte heller, men att träffa folk från olika delar av vårt land och lära känna dom är alltid berikande, och många har man träffat även i andra sammanhang inom Naturskyddsföreningens ramar. Jag önskar att fler ville följa med! Kanske nästa år?

RESAN TILL VÄSTERGÖTLAND. 1 JUNI 2008

Sture Hermansson

Åke Teljå från Kumla naturskyddsförening hade organiserat en bussresa till Västergötland med tema natur och kultur.

Första målet var kvarnstensgruvan i Lugnås. Här tillverkades kvarnstenar av berggrunden berget under berget i många år. En guide från den lokala föreningen vid berget berättade om gruvans historia.

Enligt muntlig tradition startades kvarnstenstillverkningen av de cistercienser munkar som hit år 1147. Tillverkningen avslutades 1919. I början bröts stenarna i dagbrott men senare fortsatte man brytningen under berget. Lugnåsberget består av sandsten och i denna sandsten har man huggit ut gångar så att man kunnat hugga ut kvarnstenar ur gnejsen under berget. Det var ett hårt och farligt arbete och lönen till arbetarna utgjordes till stor del av brännvin. Tillsammans med stendammets orsakade det att arbetarna hade en mycket låg medellivslängd. Ett annat problem var att lön endast utbetalades för färdiga kvarnstenar. Det gällde då att stenen skulle hålla hela vägen under fram- och tillhuggning. För att balansera huggen när man högg fram stenen ur berggrunden ställde sig den mest erfarne stenhuggaren barfota på stenen och kände på så vis av spänningar i stenen och var man skulle hugga för att stenen inte skulle spricka.

Efter Lugnåsberget fortsatte vi till Husaby kyrka och källa där Sveriges förste

kristne kung döptes. Fortsättningen var ett mer naturinriktat besök vid Österplana kyrka. Efter att alla inmundigat sin medhavda lunch gjorde vi en kort utflykt i kyrkkärret och Österplana hed. Kyrkkärret är ett berömt rikkärr med orkidéer och andra sällsyntheter. Den mest intressanta arten vi fann var flugblomster, en orkidé som pollineras genom att lura hannarna av en solitär stekelart att tro att blommorna är stekelhonor, och när de försöker para sig med "honorna" fastnar pollen på insekten. Om han sedan hittar en "hona" till och gör om försöket för han över pollen till den blomman.

Nu var det dags för lite mer kultur, så vi fortsatte till Ekornavallen med stenkammargravar från stenåldern, nunneklostret i Gudhem och munkklostret i Varnhem. Här var vi i "Arnland" med fullt av minnen från svensk medeltid. Allra intressantast var utgrävningarna av resterna av en mycket gammal kyrka på kullen ovanför Varnhems kyrka som verkar vara den äldsta kyrkan i Sverige. Utgrävningarna var inte avslutande och i de öppnade gravarna låg skeletten kvar.

Den sista platsen vi besökte var ett nyare "fornminne": Anläggningarna på Vaberget vid Karlsborg som byggdes för att skydda Karlsborgs fästning mot eventuella attacker från Vaberget. Fortets kanoner prvskjöts 1902, men 1912 dömdes det ut pga vattenläckor.

Av Birger Bengtsson i Svenska Turistföreningens årskrift 1898

”Huggning af kvarnstenar bedrifves uteder bergets östra och västra sidor, där bergarten, ur hvilka stenarne huggas, ligger jämförelsevis nära jordytan. För att komma åt detta lager måste likväl oftast ett ganska vidlyftigt och kostsamt förarbete verkställas, i det att ofvanliggande jord-, grus- och sandstens-lager stundom till ett djup af bortåt 12 meter måste undanschaktas, så att ett slags grufva, på orten benämnd »fjäll», bildas. Så snart kvarnstensberget är åtkomligt och i fördjupningen samladt vatten blifvit uhdan-pumpadt eller medelst en primitiv »våg» undanskaffad ^ * vidtager själfva »huggningen». Först utcirklas den blifvande stenen allt efter det antal »grep» (1 grep = 3 verkum = 7;4 cm), diametern skall innehålla, hvarefter »stenjärnen», förda af vana händer, komma i farten. Efter några dagars förlopp ligger stenen rundad och »nedhuggen» till bestämd tjocklek, och så företages frigörandet ur fast klyft, hvilket kallas »lossning» och som stundom utfaller

på helt annat sätt, än man väntat, så att stenen kan få betydligt mindre tjocklek, än som beräknats. Icke sällan inträffar ock, att lösgörandet helt och hållet misslyckas, i det att kil-formiga stycken lossna, och det föregående arbetet, nedhuggningen, har då gjorts förgäfvat. Så vida fasta sandstenslager af tillräcklig tjocklek betäcka kvarnstenslagret, undvikes numera oftast, sedan man »kommit till berg», det långvariga arbetet med undanskaffandet af de ofvan befintliga massorna. I stället fortsättes då arbetet inåt i horisontel riktning, hvarigenom grufgångar af betydlig längd och förgrening, s. k. »underhack», småningom bildas. Till förekommande af ras lämnas här och där sandstenspelare kvar, hvarjämte stöttor af groft timmer också måste anbringas. Här i underjorden vid små lampors matta sken bedrifves sedan arbetet delvis äfven vintertid, alldestund temperaturen här är ungefär densamma året om.”

Ämne till kvarnsten som man blev tvungen att kassera

Vid stenkammargravar på Ekornavallen

Utgrävning i Varnhem

Guidning vid Birger Jarls grav i Varnhems klosterkyrka

BERGSLAGSLEDEN

Annica, Inger E, Monica, Ulla och Åsa

Bergslagsleden är en 28 mil lång vandringsled genom hela Örebro län. Den är uppdelad i 17 etapper. Huvudman för leden är Regionförbundet Örebro.

Bergslagsleden markeras med orange färg på träd eller stolpar. Vid vägskil och stigförgreningar används riktningsskyltar med Bergslagsledens symbol. Bergslagsleden ingår i Europavandringsled 1 som sträcker sig från södra Italien till svenska fjällvärlden.

Den 25 maj i år är vi 5 käcka mödrar som ger oss i present att vandra den vackraste etappen, etapp 15 Gråmon – Ramundeboda. I början har vi kontakt med Grytsjön och därefter Grässjön och när vi avverkat ca 1 mil så kommer vi till den säregna Kråksjöåsen. I 2 km går vi på den här helt oskadade rullstensåsen, som är landskapsgräns mellan Västergötland och Närke och därmed också den gamla gränsen mellan Svears och Götars rike. Munkarna i Ramundeboda nyttjade även den här vandringsleden när de färdades till Olshammar för att sedan via Vättern komma till andra kloster i mera bebodda trakter.

Rastplatsen ligger vid Kråksjön. Innan vi kommer dit går vi på en dammvall som man gjort om åsen till, Det är i första hand olika bruk och kraftverk nere i Laxå som haft och fortfarande har intresse av vattenregleringen. På åsens nordligaste del ligger alldeles intill leden ett **stort** flyttblock som kallas Altarstenen. Enligt sägnen skall munkarna under sina vandringar ha rastat och hållit andakt här. När benen börjar bli sega

och vi har 6 km kvar stannar vi och smakar av vattnet i kallkällan vid Långsmön. I botten sitter en groda, vattnet är så klart så vi ser den väl fast den har gömt huvudet. Vattnet är kallt och friskt. På slutet går vi på Kolviksåsen. På backens krön har man utsikt över Borasjön.

Så är vi framme vid den hemska vägen efter en dag med bara fågelsång och gökrop, och får gå utmed den ett stycke, men så viker vi av mot Borasjöns norra strand. På 1400-talet grundlades S:t antonii kloster på Tiveden. Reformationen medförde att klostrets stängdes 1529. Det efterträddes på platsen av Bodarne borg som drevs ända fram till 1860-talet.

På platsen för klostret finns idag endast grundrester och ett källarvalv kvar. På kyrkogården från 1680-talet fanns den kyrka som 1899 flyttades till Laxå. I den timrade sockenstugan intill finns nu en kaffeservering. In i den försvinner mödrarna för att köpa glass efter 7 timmars vandring i fint väder. Vi har skrämt upp 2 tranor, 1 tjäderhöna samt en ormvråk. Plocka murklor hinner vi inte, men liljekonvaljerna blommar så vackert. Nu återstår att åka och hämta en bil vid Grå mon. Så skiljs våra vägar, men vi ses igen den 14:e juni i Nora-trakten med fulla ryggsäckar och bra skor.

På nästa sida finns en bild på (de flesta) deltagarna.

*Annica, Monica, Ulla och Åsa tar en paus på Bergslagsleden
Foto: Inger Eriksson*

Hallsbergs Naturskyddsförening

Kontaktpersoner:

Sture Hermansson 0582-135 87

Arne Holmer 0582-407 58

